

забезпечують прикриття, виконують функції розвідки і контррозвідки, формують «общак» (спільну касу) і розподіляють його в разі необхідності, виходять на корумповані зв'язки, відмивають кошти, одержані злочинним шляхом, здійснюють персональну охорону тощо. Верхня ланка – це організатори і керівники, які планують діяльність злочинної організації в цілому, забезпечують її взаємодію з іншими злочинними формуваннями на регіональному, міжрегіональному та міжнародному рівні. Зв'язки між переліченими ланками достатньо складні, таємні, здійснюються за неписаними законами злочинного світу [10, с. 97].

Не можна не погодитися з А. А. Вознюком з того приводу, що організація управління злочинною організацією на підставі принципу ієрархічності забезпечує тривале та ефективне функціонування цього об'єднання. Ієрархічність – це особливий вид розподілу функцій і ролей, що характерний лише для злочинної організації [4, с. 94; 11, с. 228].

Отже, на підставі вищезазначеного, на нашу думку, можна дійти висновку про те, що у загальному вигляді ієрархічність як ознака злочинної організації означає наявність чітко побудованої структури підпорядкованості між структурними частинами (членами) цього об'єднання, що передбачає наявність певної вертикальної підлеглості, при якій усі нижчі рівні (члени) організації підпорядковуються вищим.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 07.02.2019).
2. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ : Аконіт, 2003. Т. 2. 926 с.
3. Постанови Пленуму Верховного Суду України у справах кримінальної спеціалізації. Харків : Константа, 2018. 320 с.
4. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 4-те вид., перероб. та допов. Київ : Юрид. думка, 2007. 1184 с.
6. Кримінальне право (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків, 2016. 328 с.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 1104 с.
8. Кримінальне право України. Загальна частина / під ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ : Юрінком Інтер ; Харків : Право, 2002. 416 с.
9. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Вид. третє, перероб. та допов. Харків : Одиссей, 2006. 1184 с.
10. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / під ред. М. О. Потебенько, В. Г. Гончаренко. Київ : Форум, 2001. Ч. 1. Загальна частина. 393 с.
11. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 928 с.

Одержано 08.02.2019

УДК 343.98.

Валентина Павлівна КОРЖ,

доктор юридичних наук, Почесний працівник прокуратури України,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАВДАННЯ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НА МІСЦІ ОЗБРОЄНОГО НАПАДУ НА БАНКІВСЬКУ УСТАНОВУ

Бандитизм – це організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі. Для вирішення завдань огляду місця події важливе значення має знання слідчим, оперативними

працівниками кримінальної поліції, поліцейськими патрульної поліції загальних вимог та тактики огляду місця події, а також основних елементів криміналістичної характеристики бандитизму. Знання криміналістичних ознак бандитизму сприятиме своєчасно виявити в конкретній ситуації по «слідовій картині» злочинний «почерк» членів банди, спосіб озброєного нападу і організувати оперативно-розшукову роботу по розшуку і затриманню членів банди.

Вивчення кримінальних справ про нерозкриті озброєні напади на інкасаторів, дозволяє проаналізувати слідчі помилки, що мали місце при огляді місця події та окремі недоліки в організації роботи оперативно-розшукових органів та поліцейських патрульної поліції. Слід виділити наступні *типові причини низького рівня розкриття озброєного нападу на інкасаторів*. Насамперед це:

- низький рівень професійної підготовки та підвищення кваліфікації слідчих, оперативних співробітників, поліцейських патрульної поліції;
- високий рівень корупції при підготовці та підборі кадрів, їх перепідготовці та підвищенні кваліфікації в системі Міністерства внутрішніх справ України;
- високий рівень корупції при прийомі до підрозділів Національної поліції України слідчих, оперативних працівників кримінальної поліції, поліцейських патрульної поліції;
- низький рівень професійної підготовки та перепідготовки спеціалістів експертно-криміналістичних підрозділів Національної поліції України;
- порушення законності, використання неправомірних методів з метою розкриття зазначених злочинів;
- руйнування слідів на місці події поліцейськими патрульної поліції, оперативними працівниками;
- незалучення слідчим до огляду місця події з метою виявлення слідів озброєного нападу спеціалістів хіміка, біолога, одоролога, балістика, інших;
- несвоєчасна організація переслідування злочинців по «гарячих» слідах;
- безсистемний внутрішньовідомчий контроль і прокурорський нагляд за розкриттям озброєного нападу на банківську установу;
- низький рівень підготовки керівного складу відділів кримінальної та патрульної поліції, слідчих органів;
- низький рівень організаційного та криміналістичного забезпечення огляду місця озброєного нападу на банківську установу;
- низький рівень координації правоохоронних органів у розкритті озброєного нападу на банківську установу та взаємодії оперативних підрозділів із СОГ.

Огляд місця події є першочерговою, невідкладною слідчою дією, яка являє собою безпосереднє сприйняття слідчим об'єктів з метою виявлення слідів злочинів, з'ясування обстановки події та інших обставин, які мають значення для розкриття та розслідування озброєного нападу на банківську установу. У зв'язку з цим основними завданнями огляду є встановлення факту події злочину та членів банди, які здійснили озброєний напад, виявлення слідів і доказів, пов'язаних з подією бандитизму. Огляд місця події є важливою слідчою дією, від успішності і оперативності проведення якої залежить розкриття озброєного нападу на банківську установу та ефективність розслідування. Вважаємо, що знання слідчим, оперативними співробітниками, поліцейськими патрульної поліції загальних процесуальних вимог та криміналістичних рекомендацій при огляді місця події забезпечать своєчасність розкриття та ефективність розслідування озброєного нападу на банківську установу.

Поліцейські патрульної поліції, які прибули на місце озброєного нападу раніше слідчого зобов'язані:

- встановити особу потерпілого та предмет злочинного посягання;
- надати медичну допомогу потерпілому, викликати невідкладну швидку допомогу;
- виявити очевидців злочину, які знаходяться на місці події;
- встановити осіб, які могли бачити злочинців;
- встановити посадових осіб банківської установи, де мала місце подія озброєного нападу;
- забезпечити захист слідів від руйнування, псування, затоптування.

Важливе значення для розкриття та розслідування бандитизму має дотримання поліцейськими патрульної поліції, які прибули на місце озброєного нападу раніше слідчого, наступних криміналістичних рекомендацій.

Поліцейські патрульної поліції на місці вчинення озброєного нападу зобов'язані:

1. Віддалити з місця події сторонніх осіб.
2. Повідомити про озброєний напад до чергової частини районного (міського) відділу Національної поліції України;
3. Забезпечити охорону місця вчинення бандитизму.
4. Опитати потерпілого (службову особу, власника приміщення) про час, місце, предмет злочинного посягання, ознаки зовнішності злочинців.
5. Організувати переслідування членів банди по «гарячих слідах» та затримати підозрюваних при наявності інформації про місце їх ймовірного знаходження.
6. Забезпечити захист знаряддя злочину від руйнування, знищення.
7. Забезпечити захист матеріальних слідів, мікрооб'єктів від руйнування, псування, знищення, затоптування.
8. Встановити очевидців.
9. Залучити понятих.
10. Здійснити поверхневу перевірку та особистий огляд підозрюваної особи, у ситуації затримання підозрюваного з поличним.
11. Перевірити та вилучити документи у підозрюваної особи.
12. Обмежити пересування підозрюваної особи.
13. Вилучити у підозрюваного поличне.
14. Обмежити користування підозрюваного певною річчю (мобільним телефоном, персональним комп'ютером, тощо) та вилучити її.
15. Здійснити інші заходи з урахуванням конкретної ситуації.

Доказове значення для розкриття та розслідування бандитизму мають матеріальні сліди виявлені на місці події. Деякі поліцейські проявляють на місці вчинення озброєного нападу службову недбалість, неохайність, невдалу активність тощо, що призводить до руйнування або знищення слідів злочину. Непоодинокі випадки, коли поліцейські залишають на місці події свої сліди: рук, паління, слини, волосся, інші. У зв'язку з цим пропонуємо тактичні правила, які зобов'язані дотримуватися на місці події поліцейські патрульної поліції до приїзду слідчого.

Поліцейським патрульної поліції заборонено на місці події:

1. Проводити розвідувальний огляд місця події.
2. Обстежувати, змінювати обстановку на місці вчинення озброєного нападу.
3. Вносити сторонні сліди, зміни до розташування об'єктів на місці вчинення озброєного нападу.
4. Руйнувати, затоптувати сліди, залишені злочинцем на місці події;
5. Ходити, палити та кидати недопалки на місці події.
6. Залишати свої сліди, мікрооб'єкти на місці злочину.
7. Оглядати без рукавичок вогнепальну, холодну зброю, перевіряти сліди їх застосування тощо.
8. Обстежувати предмети, речі, залишені членами банди.

Виконання безпосередніх обов'язків поліцейськими на місці події сприятиме вирішенню завдань огляду місця події слідчим, збереженню речових доказів та іншої доказової інформації при розслідуванні бандитизму, розшуку членів банди і затримання їх в якості підозрюваних.

В ситуації, коли поліцейські патрульної поліції переслідують злочинця по «гарячих слідах» чи приймають участь у оперативно-тактичній операції «Перехоплення» з метою затримання членів банди з поличним, то вони повинні дотримуватися наступних криміналістичних рекомендацій:

1. Повідомити про переслідування по «гарячих слідах» членів банди до чергової частини районного (міського) відділу Національної поліції України.
2. Знати Правила опису зовнішніх ознак людини за методом словесного портрету для здійснення організаційних заходів по затриманню підозрюваного.
3. Запропонувати підозрюваному добровільно видати предмет злочинного посягання, особисті документи, мобільний телефон.
4. Залучити понятих.
5. Вилучити у підозрюваного поличне, особисті документи, мобільний телефон (використовуючи рукавички) у ситуації його відмови добровільно видати поличне.

6. Обмежити пересування підозрюваного на місці затримання.

7. Обмежити користування підозрюваного певною річчю (мобільним телефоном, персональним комп'ютером тощо).

8. Здійснити інші заходи з урахуванням конкретної ситуації.

Дотримання поліцейськими патрульної поліції вищевказаних криміналістичних рекомендацій, добросовісне виконання своїх обов'язків сприятиме своєчасному розкриттю та ефективному розслідуванню озброєного нападу на банківську установу.

Одержано 19.03.2019

УДК 343.85(477)

Марина Олександрівна КРАВЦОВА,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

«БЕЗПЕКОВІ» ФАКТОРИ ЛАТЕНТНОСТІ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

У кримінологічній літературі під причинами виникнення та існування латентної злочинності прийнято розуміти сукупність обставин соціального, історичного, організаційного, кадрового, матеріального, правового, соціально-психологічного, технічного та іншого характеру, що заважають її виявленню та реєстрації, а також обліку злочинів, у тому числі забезпеченню повноти і всебічності їх розкриття.

Проблема латентної злочинності є однією з найбільш складних і актуальних для кримінології, її дослідженню присвячені роботи багатьох вчених, а саме: Р. М. Акутаєва, Є. М. Блажівського, Ю. Д. Блувштейна, К. К. Горяїнова, І. М. Даньшина, Г. І. Забрянського, А. Ф. Зелінського, О. Г. Кальмана, О. О. Ковалкіна, А. О. Конєва, О. М. Ларіна, Д. А. Лі, В. В. Лунєєва, В. В. Панкратова, В. М. Поповича, О. Г. Фролової, О. С. Шляпочнікова, Т. К. Щеглової та інших.

Що ж стосується безпосередньо кіберзлочинів, спеціальних досліджень рівня їх латентності як в Україні, так і за кордоном не проводилося. Кіберзлочинність – явище за своєю природою транскордонне, у зв'язку з чим, жоден комплексний кримінологічний аналіз не здатний дати повного уявлення про глобальні масштаби і тенденції кіберзлочинності.

Аналіз сукупності причин (факторів) латентності кіберзлочинів дозволяє виділити серед них такі, що безпосередньо залежать від користувача та базуються на недотриманні ним елементарних правил безпеки поведінки в кіберпросторі. Це фактори, що обумовлюють природну латентність кіберзлочинів та фактори, пов'язані з негативною поведінкою жертви й очевидців злочину – нехтуванням необхідності звернення жертви та осіб, яким відомо про злочин, до правоохоронних органів та неповідомленням про факт вчинення злочину [3, с. 55].

Першу групу складають фактори, в силу яких про вчинений кіберзлочин відомо лише самому винному, і тому про небезпечність та поширеність злочину (злочинів) не стає відомо іншим. Це обумовлюється як складністю механізму вчинення кіберзлочинів, найрізноманітнішими можливостями (сферою та наслідками) їх вчинення, так і відповідною «комп'ютерною безграмотністю» більшості потенційних жертв кіберзлочинів. Так, наприклад, про несанкціоноване втручання в роботу ЕОМ (комп'ютерів), їх систем, комп'ютерної мережі чи мережі електрозв'язку або несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в ЕОМ (комп'ютерах), автоматизованій системі, комп'ютерній мережі або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї, практично ніхто не дізнається внаслідок професійності вчинення таких злочинів з належним їх маскуванням під правомірні дії та приховуванням слідів, так і через неухважність чи безграмотність (прямий брак відповідних знань, навичок та досвіду – часто робить жертву нездатною усвідомлювати факт вчинення злочину) жертви злочину, або, як правило, через сполучення вказаних факторів.

Крім того, до даної групи факторів латентності кіберзлочинів слід віднести і безпосередні факти нехтування жертвою своєю безпекою. Користувачі комп'ютерних систем (від пересічного громадянина до серйозних державних органів та організацій) часто ігнорують заходи та засоби